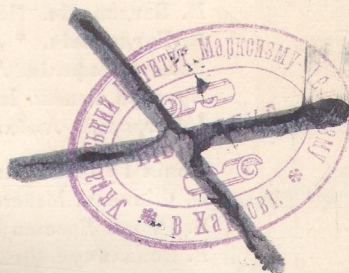

67

✓ П 74489

ПЛУТ

1928

ПЛУТКАНИН

Ціна 50 коп.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
ЧИТАЙТЕ
ПОШИРЮЙТЕ

МІСЯЧНИЙ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ
СПІЛКИ СЕЛЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПЛУГ

ВИХОДИТЬ ЗА РЕДАКЦІЄЮ:

А. Головка, В. Мисика, С. Пилипенка, А. Панова і Т. Степового

В журналі: оповідання, повісті, романи, поезії, гуморески; нариси, подорожі; статті з літературного й мистецького життя; переклади з інших мов; літературно-мистецька хроніка; рецензії на нові книжки і журнали; пародії, сатира, гумор; листування з читачами

В журналі багато ілюстрацій і фотографій

Виходить книжками в 80 сторінок

ПЕРЕДПЛАТА:

На рік — 4 крб. 50 коп., на 6 міс. — 2 крб. 50 коп., на 3 міс. — 1 крб. 35 коп., на 1 міс. — 45 коп.

Окреме число — 50 коп.

Річні передплатники за пільгову доплату 1 крб. (замість 1 крб. 80 коп.) мають додатки: **12 випусків** із серії „Весела книжка“ в-ва „Плужанин“

Отже, з додатками „Плуг“ на рік коштує 5 крб. 50 коп.

Крім того, всі річні передплатники мають знижку 20% на всі видання в-ва „ПЛУЖАНИН“, коли надсилають замовлення безпосередньо до видавництва

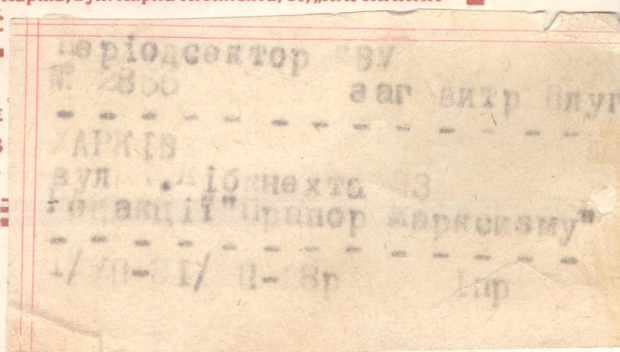
ПЕРЕДПЛАТУ СЛІД НАДСИЛАТИ:

Харків, вул. Карла Лібкнехта, 31, „ПЛУЖАНИН“

З 1-го ЖОВТНЯ ВИДАЄ

ПЛУГ

КООПЕРАТИВ. ВИДАВНИЧЕ
Т-ВО ПИСЬМЕННИКІВ
ПЛУЖАНИН

V.N. Karazin Kharkiv National University

00534177

Зміст № 11

	Стор.
І. Коваленко. Блакитному (поезія)	3
Василь Мисик. Похвала хліборобові (поезія)	4
Андрій Головка. Три сини (роман). Продовження	5
Сава Голованівський. Дівчині комсомольці (поезія)	14
Калістрат Аніщенко. Депутати (оповідання)	15
М. Багданович. Поетові (поезія)	28
М. Багданович. * * * (поезія)	28
Василь Нефелін. Лист (поезія)	29
Ярослав Гашек. Історія господа бога (гумореска)	30
І. Багряний. Люблю (поезія)	32
Докія Гуменна. Листи із степової України (нарис)	33
О. Фінкель. Майстерність „Конотопської відьми“ (стаття)	50
Б. Рибас. Ярослав Гашек (стаття)	63
В. Покальчук. Дмитро Маркович (стаття)	66
Нотатки на полях. Ібаннясова „Калявала“. Нещаслива повість. Куди дивиться Кар- розшук? Кому треба учитися у М. Зерова	68
Бібліографія. Гр. Еп'ік. В свігах. Май-Дніпрович. Залізний тон. М. Под- зелинський. Тереза з Сегедину. О. Стороженко. Твори. Т. т. I, II. Бі- чер-Стоу. Томова хата. Л. Болобан. Драмгурток на селі	70
Хроніка. Ювілей „Маладняка“. Ювілей Ц. Гартнага. Закінчення конкурсу на кращу дитячу п'єсу. В кооперативному видавничому товаристві письменників „Плу- жанин“. Нове видання „Бур'яна“ А. Головка	78
Наше листування	80

ВІД РЕДАКЦІЇ І ВИДАВНИЦТВА

Рукописи, що надсилаються до журналу, мають бути передруковані на одному боці паперу на машинці або чисто й виразно переписані.

Неухвалені редакцією рукописи розміром менше од друкованого аркуша (40,000 літер) авторам не повертаються. Більші рукописи повертаються за вимогою автора, коли на пересилку їх прикладено відповідну кількість марок.

До цього числа має бути надісланий додаток (передплатникам, що передплатували журнал з додатком) № 27 серії „Весела книжка“ — **М. Бондаренко** — Незвичайна любов. Додатки до попередніх чисел затрималися друком і будуть розіслані згодом.

„ПЛУГ“ № 12 друкується. Зміст: **А. Годовко** — Три сини (продовження). **П. Ле-міш** — Пригоди в чайхані. **Б. Зозуля** — Управдом і інш. оповідання. **К. Аніщенко** — Депутати (закінчення). **А. Гак** — Пригода на вулиці ім. тов. Свистуна. **Поезії**: М. Курі-ленка, В. Мисика і ін. **Нотатки на полях**. **Бібліографія**. **Хроніка**.

ПОПРАВКА. В № 10 „Плугу“ на ст. 38 трапилися через недогляд прикрі помилки, а саме: рядок 3 знизу надр. „грець“, треба „герць“; рядок 11 знизу надр. „простягалась“ треба „простяглась“.

~~R 6564~~

СПІЛКА СЕЛЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПЛУГ

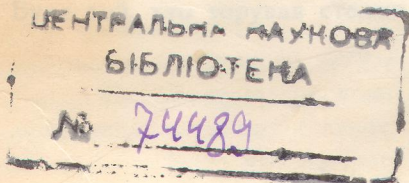
П Л У Г

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
МІСЯЧНИК

ЗА РЕДАКЦІЄЮ:

А. ГОЛОВКА, В. МИСИКА, А. ПАНОВА,
С. ПИЛИПЕНКА і Т. СТЕПОВОГО

РІК ЧЕТВЕРТИЙ

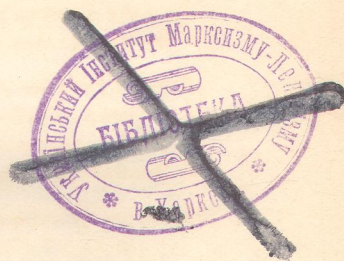

1928

ЛИСТОПАД

№ 11

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЧЕ Т-ВО ПИСЬМЕННИКІВ
ПЛУЖАНИН

9
0
68

Читачу! Просимо, прочитавши це
число журналу, повідомити нас про
свої враження на адресу: Харків, вул.
К. Лібкнехта, 31, „ПЛУГ“

Десь у якогось квітчачого

Однє квітчачого

Так, трінь квітчачого

Підіймає квітчачого

І квітчачого

І квітчачого

І квітчачого

І квітчачого

БЛАКИТНОМУ

І. Коваленко

І сьогодні, як учора, вітер

Голосисто вулицею грав.

І я слухав, як тужили квіти,

Де заритий любий комунар.

І я слухав — плакали колони,

Говорив у кожному серці біль:

Хто зітре із пам'яті червоні

Ці звичайні літери „Василь“.

Тисячі могили уквітчали

Я стояв, не знаю щось гадав.

І хоч завше був так серцем сталий,

Та від болю інших заривав.

В мої груди каменем хтось вдарив,

Сльози ніжні капали на путь,

Звідкіля незнані комунари

І поети невідомі йдуть.

Підійдуть, постануть на могилі

І плечами підпруть віки,

Та назавше у бадьорих жилах

Буде той, хто торував стежки.

ПОХВАЛА ХЛІБОРОБОВІ

(З німецького народнього)

Десь у якогось хлібороба
аж три дочки було.

Так, три дочки було!

Перша вийшла за панка,
за музику — друга, й третя
за простого мужика.

Так, за мужика!

Найстарша мовить через рік:

— От де в мене чоловік!

Пізно вранці я встаю,

йду в кімнату свою

й слухаю мисливські роги
у гаю.

А що ж крім того ще?

Собак багато є!

Ось друга мовить через рік:

— От де в мене чоловік!

Пізно вранці я встаю,

йду в кімнату свою

й бачу скрипку там — блискучу,
як змію.

А що ж крім того ще?

Стюжки червоні є!

Ось третя мовить через рік:

— От де в мене чоловік!

Рано вранці я встаю,

всіх корів подою

й потім ціпом аж до ночі
жито б'ю!

А що ж крім того ще?

в кесеті гроші є!

Коли прийшла пора важка,

зарізав хлібороб бика.

Панка охлялого й музику

на учту просить він велику.

Панок привів увесь свій рід.

Музика з скрипкою припхався.

Хороший був обід!

Тоді загравав музика,

затанцював панок,

а хлібороб сидів собі й сміявся.

З німецького В. Мисик

ТРИ СИНІ

А. Головка

Роман

II

Того ж дня радісні вісті облетіли все село і за околицю: по обіді пастушки на пашу гнали, то понесли їх на степ та на луки. Знатимуть уже тепер і хуторяни, й Ліщинівка, що ген-ген за луками під самим лісом, і Зелений Яр — під лісом пасуть зеленоярці. А сама Вітрова Балка од тих чуток аж захмеліла. Од роботи всі враз якось одбилися. Де на городах полільниці, — тільки пройшла котрась з полотном на коромислі по стежці од потоку, гукнула через тин: чи чули отаке? А збіглися — наскрикотала як сорока та й далі, а жінки й собі за сапи та додому: старому ж похвалитися. Але якраз сидітиме старий вдома, як може клепає косу біля повітки, а повз ворота та юрба гомінка, та може й гукнув ще хтось: чи чув? От і валяється кісся ва шпоришеві, (косу в острішок встромив), а на бабці клепає собі щось замуране хлоп'я. Мати прибіжить, та про батька мерщій, а воно втре носа і на ворота кивне головою. За ворота виглянути — неначе в свято по всій улиці широкій там-там біля дворів юрбами стоять мужики і на вигоні біля крамниці, і біля волости.

Про Мушині новини гомін, про „бомагу царську“. Але диво — правда це чи вигадка, про це якось уже не було й мови. Бо в душу мужичу упала ця вістка, як перший дощ на суху порепану землю і зразу ж утала. І вже од неї то в мужичій душі потайні думи та надії, як зерно падалиця, враз назублювалися і проростали буйно новими чутками і ще дивнішими та химернішими.

Восени либонь нарізка... Ну звісно, чий пан — на ту й громаду земля буде, — по душах ділитимуть. І луки, і ліси. Є й за сьогорічний врожай: навспіль либонь, але були й інші чутки — що ніби все збіжжя відходить селянству, а в економію лише насіння та за обробіт повинні вернути. Із сінокосами теж. Хоча який обробіт з сінокосами? — Дощі впали, сонце пригріло. А за що ж панові? Нічого з сінокосів йому не давати. Та й навіщо вони йому, раз земля восени відбирається, худобу збуватиме ж. А мужикові та на землі без худобини не бути, а зимувати ж її? Та ще з такими, як цієї весни, травами!

Ген-ген за городами внизу луки зелено-жовтаві — (всю весну немає дощів). А десь зовсім поблизу в дворі як стихне гомін, так лунко чути — викліпує косу хтось. І нагло насуплюються брови: на завтра косити загадували в економії. — Еге ж... а ти, мужиче, багатій собі думками. Але чого ж вони баряться з своїм розпорядком, як тепер же кожен день отакий дорогий? Невже ж у власті та щоб без пойняття. Ні, тут щось є.

Пригадували як учора пробіг урядник бігунцями, видко, з Ліщинівки. З коня так мило шматтями й падає. Заскочив на часинку у волость та й

знов на бігунці і що духу — на станцію, видко. Учора ж — бачив де-хто — і старшина з волости вийшов неспокійний, а біля крамниці бричкою стояв Куліш Трохим з х. Кулішівки. Щось гомоніли були, а потім до Гмирі у двір завернули. Челядь розповідала на ранок, (на греблі гуляли), що вже півні проспівали — їхав Куліш додому. І до всього ще й чутка пройшла, ніби почтовик десь комусь хвалився, що справді вчора почта була і на волость пакета сам привозив за печатками й дуже естрений. Ну з усього ж уже видко, що прийшла бомага у волость. Але ж каже Муха, що всюди поміщики та затають її. То може і в них оце? Гарячий Дудка Панас аж не втерпів — подався у волость: може в писарів хоть що-будь вивідає. Але ж через хвилину вийшов невеселий і простоволосий — (шапку в руках ніс, надів аж на вулиці). А вслід за ним урядник до бігунців вийшов, та заглядив натовп, підійшов до людей і спитався, що це за субраніє таке. Хтось викрикнув з гурту, що чутки отакі ходять — про землю. Урядник враз нахмурився й бровами і великими фельдфебельськими вусами ще ступив крок і говорив похмуро до мужиків.

— Що то темнота! Не розуміють, що про це та й думати — злочин, не те що балакати. Що це тільки внутрішні вороги: жида та студенти сіють крамолу отаку: розпускають чутки, афишки розкидають. Ось як і вчора в Ліщинівці було, на цукроварні теж. А мужик неграмотний — думає — од влади афишки ті. Власть сама бореться. Є розпорядження всіх бунтовщиків отаких виловляти і просто одправляти у город. А як і в них у Вітровій Бальці ще будуть отаке балакати, коноводів у холодну садовитиме.

Мужики похмуро й мовчки слухали мову. А він потім звелів „розойтись й не субираться більш“, сів у бігунці й закурих пилон по вулиці.

Люди стали розходитись од волости та не по домівках, а розсипались по вулицях, на вигоні — по юрбах; переходили од одної до другої, як бджоли з квітки на квітку й опиляли їх новими недобрими чутками.

Аж гуде од гомону вулиця широка й вигін. Але вже не кричали, як ранкові півні, мужики. Уже частіш замовкали і тоді в напруженій тиші кожен у душі своїй — дарма що це в юрбі — стояв самотній, тужний і простоволосий, в мужичій думі на обніжку своєї осьмины. Перед очима панський лиман розлогий з старими ожередами і ген-ген на обрії могили. А навкруги весь степ як у тумані од юги. А так же було це недавно — вранці сьогодні під Мушині крики — уже брів по груди в буйному хлібові на своєму наділові. Ге-ех, брів та й вибрів! Чи мов у сні привидилось. І загородить п'ятерню в бороду, загребе повну жменю, стоїть і мовчить. А хтось не вимовчить — „н-да, що ти хотів...“ — затягнеться цигаркою востаннє, потім наплює на долоню, тущить цигарку й додасть: — „як воно ж і власть хіба не панська“. Тоді хтось враз не втамує болю в собі, зірве шапку і: — „братці, та що ж бо це робиться? Та чому ж його вірити? Чи може не прийшла ще в волость бомага? Адже й заводи бастують й заробітчани повертаються. Не з-проста ж це“.

— Де Муха?

Але Муха як крізь землю провалився, мабуть на тім краї слободи (живе аж під князевим парком).

— Де хоч той Прокіп?

Та з Невкипілого погана рада. Цибатий, як чорногуз дигає він од гурту до гурту і все одно в нього:

— Ге, кому вірити! — Мусі. Адже ж наобіцяв уже й казенних землемірів. Наро - од! Та самоправно треба землю забирати. З кіллям, з вилами.

Ат меле бісова личина! — Аж хмуряться мужики. — Та Невкипілий уже подибає до іншого гурту. А за ним уже й жаль. Бо в кого ж іншого, як не в нього та Мухи питатися ради: лише ж вони вдвох у світах були, чули — бачили. А може хоч і чули та не второпали. Бо чого ж це справді за цілий день ось із степу з дороги ні душі з заробітчан. Наче вузлом шлях зашморгнуло.

Посилали вже й дівтору. Аж за греблю на горб виглянути в степ. І прибігла дівтора захекані — аж за цегельню бігали, ніби то — не видно нікого. По всьому шляху аж до могил — ні лялечки.

До самого вечора народ не розходився, все неначе чогось ждали. А надвечір уже сонце сідало, вдруге посилали дівтору в степ і на цей раз швидше вернулись вони і як бігли, куряву більшу зняли по вулиці, і з криками. Хвалилися — либонь, на горб та й назад мерщій: ідуть, уже до цегельні доходили.

Захвилювалась улиця. А з степу мовчазного і справді невдовзі тихо, спершу ледве вловити вухом, як зідхання, зачулася пісня дівочька й поволі голоснішала. І нагло на горб виткнулись ціла юрба дівчат, і пісня вже на всі груди — полилась, як водоспад у яр, попливла, залунала в яру поміж вербами. Враз обірвалась пісня. Тільки в яру луна, немов заблудилась — блукає котрась. З горба тоді на голос той друга котрась на всі груди: — гі-і! Далі шарпнулась з кручі й гайнула по дорозі вниз до греблі, а слідом за нею всі, з гаслом, з реготом. На вигін, як сірі гуси, вилетіли і зразу ж розлетілись на всі боки: через вигін на Новоселівку, понад яром на Гончарівку і по вулиці широкий — молоді, гомінкі й реготливі.

Дивно було — тільки вчора удосвіта пішли були на буряки з села, а це вже й вернулись. Знати — не найнялись. А веселі, що то молодість дур, — наче кожна несла в закрутці не один карбовенець заробітку. Ні шеляга ж ні в одної. Та дарма, — несла зате кожна у серці батькові — матері вісті дорожчі за срібло.

Перестрівали, обступали їх, розпитували. Але за гелготом їх гаразд і не второпати.

За землю таки, ті ж вісті, що й Муха: нарізка, а коли — невідомо. Та мабуть незабаром, бо не втерпить довго народ. Князівці — ті вже й зараз не таяться: хай тільки хліба поспівають, а вийде чи не вийде до жнив закон, однаково — самі все пожнуть. Минулося з снопа восьмого чи десятого, попили нашого поту — годі! І на буряки оце не схопили по заводській ціні. Як не 30 копійок, та щоб харчі кращі — і не

стають. Та й чужих не пускають. Ходять по степу мужики, як сторожа, з кіллям і прогоняють. Учора таки аж бійка знялася. Об'їзчика з коня стягли — сміха було! Урядник виїздив — двох, кажуть, забрали. Ну а проте до роботи не стали, але й не розходились. І вони оце, вітробальчани — переспали в казармі, думали, що вгамується все до другого дня. Аж і сьогодні однаково: ті ціни не набавляють, а ті по степу чатують, прогоняють усіх. Забастовка це, кажуть. І брехня! Наша таки гору візьме: згають нехай і тиждень, не набавлятимуть, та як стануть буряки стікати, то ми тоді й по полтиннику візьмемо. А ні — хоч нехай і в бур'ян гонить. Доки там за нас хто подбає, то вже самі будемо.

Весело дівчатам.

— Чудні такі: бородачі, а, мов діти, граються — по межах, по зворотах в степу так і ходять сторожою і в кожного кілок, як гонобля їй-бо. Ідять, ідять, кажуть, та прислухайтесь, як гукнемо, щоб ураз як мурашня так і вкрити плантації, не дати ж пропадати доброві людському. Щоб було ж на зиму чим життя солодити.

Сміються дівчата, розповідаючи це, і мужики — ні-ні та й ухмільнеться котрийсь.

— Та перекажіть своїм батькам — сидять як бабаки в своїй балці, — нехай хоч жнив не просплять, щоб князь та бува не одурачив їх, щоб з хлібом були ж. Отоді заживемо: наш цукор, а ваша щоб паляниця. Кумедія!

Повеселішали й мужики.

— Ге-ге! От бісові діти — ти ба.

— Ні, ти скажи, уремня настало: захотів мужик чаю та ще й у накладку, та ще й з паляницею.

Сміх.

— І таки ж одчаяки: забастовку видумали та ще й з кіллям. Це іменно як Невкипілий каже.

— Де Прокіп? От би йому...

Але Прокіп — де не посіють, там і вродиться. І теж повеселілий. Через голови мужиків своїм крутим басом:

— А що, не я казав? Так ви ж як та отара. А бачите в людей. О, ці не дадуть собі у кашу наплювати, не те, що ми зачухані, справді як бабаки.

Гуде од гомону вулиця, як улик. А тут іще й дід з отарою. Замекали вівці, затрешкали байбарами підпасичі, розлучаючи по дворах. Народ попідступав до тинів. Потім і отара вже пройшла, спав пил на вулиці, а мужики вже по під тинами, побіля воріт купами стояли і гомін довго не затихав. Сказати — свят вечір, але то б же на греблі гармошка та бубон і невгавали б, і по всім селі піснями, мов перекликала б челядь з усіх кутків. А це ж — тихо якось. Тільки гомін. І од цього всі вулиці наче налиті тривоною. От ніби на сполох повибігали оце з хат уночі, а воно десь далеко пожежа, — лише заграва палахкотить на крайнебі, далеко бігти, але й по хатах не розходяться. І стоять ото юрбами, дивляться як тухне чи розгорається заграва. А воно й справді: за лісом,

за Дніпром спалахували наче зірничі. Так і вгадували. Та поволі далеко й глухо стало чувати, неначе стогін глухий. Ні, не зірничі. — Надходила гроза.

Уже по цей бік Дніпра, над лісом, туди на Зелений Яр і вбік на Переволочну блискало й грякало дуже. Мужики стали розходитись з вулиці та ще й по дворах довго рипали двері, сновигали постаті по повір'ю — вправлялись за дощу. Потім стихати стало і поволі тиша облягла село. Тоді ж лише десь понад яром залунала пісня хорова, немов коло-вінок дівчат над п'яльцями вишивали гуртом барвистою заплочкою якийсь чарівний узір. Та тільки розпочали — над слободою враз як грякне, неначе з гармати палнуло і обірвалася пісня. І вдруге над князевим двором. Знялася буря. Як захопила з того краю села і як хвиля пройшла. Закрутила в вихорі пилюгу по вулицях, ламала дерева й шарпала стріхи, таскала з пилом віхті соломи з покрівель у степ. Потім нагло пустився дощ — великий та рясний.

Уранці в село прибрюхали по грязюці, обмоклі, з попідкачуваними халошами, ще гурт заробітчан. Малося ще вночі, та в степу захопила гроза то й мусили в копицях ночувати. Цигулі не було з ними. І не бачили теж. То таки де-хто поїхав, але щоб і він — не бачили. Ну а новин теж ніяких не принесли; те, що й Муха: гомонять, базікають всячину, хто їде, хто повертається, але що воно буде, що діється, до вма не добрати.

Мужики не вдовольнилися. Чули вже про це. А як-би таки менш гав ловили та більше між людьми терлися, щось би таки добрали до вма.

Стали Цигулі ще виглядати. Але весь день Цигулі не було.

Уже пізно ввечері вернувся таки й він — мало хто й бачив, тільки ті, що мололи в млині. Удвох ішов з кимсь. На греблі той другий пристояв, а Цигуля в кузню забігав. Недовго щось і був там, зразу й вернувся і коваль аж до греблі провів його. Ще пристояли в вербах. Потім пішов коваль у кузню собі, а Цигуля з отим другим пройшли греблю і понад яром — не пішли по вулиці, хоч до дому Цигулі зразу од церкви у вуличку, а чомусь понад яром та городами.

III

Тієї ж ночі у коваля в хаті було зборище. Повна хата людей, накурено дуже, — як у тумані виступали постаті мужичі на лавах по під стінами і біля припічка, й біля порога, уважно прислухаючись до голосу од столу. Біля скрині на лаві сидів Юхим і поруч Макар Іванович (теж тільки сьогодні з міста). На ослоні з людьми сидів Цигуля, не старий ще, лагідний і сумний на вигляд чоловік. А кінці столу сидів „чужий“ — Хведь бондарів, і — правду казав Муха — сухий та чорний увесь. Оце говорить, то лише очі та зуби блищать. А пружний, мов загартований. Тяжко й упізнати в ньому колишнього селяка — співуна та гармоніста.

Катря сиділа на полу в дітей на постелі, дивилася на Хведя і в який уже раз подумала: „так оце такі шахти“. І згадувалось мимоволі як не

раз Юхим бувало при ній про Артема каже весело:— Аж оце мій син, коваль буде. А такому — чи й на заробітки піде, легше на завод чи на шахту попасти“. І вона ж разом із батьком раділа за сина.— Чи ж вона тоді знала... — Нема, немає для вас долі, діти-соколята мої, та ніде в світі. — І поникла головою мати, рукою підшоку взялась, а другу впустила — на сина рука впала, на Артемка. І нагло аж кинулась мати. Прихилилась обличчям низько над його головою.

Вії Артемові тіпнулись, але не одкрив їх. Мати довго дивилась мовчки на дитяче лице, немов надивлялася. Вкрила ряденцем і погладила рукою, а врешті не втерпіла таки:

— Артемку, ти спиш? — спитала пошепки, хоч і знала, що не спить він, а позвала це, щоб глянув, щоб хоч тепер надивитися. Хлопець кліпнув очима:

— Ні, не сплю. Що він розказує, мамо?

Тоді мати аж навіть з тривогою:

— Спи, спи, сину. Нехай як виростеш, узнаєш тоді. А доки маленький — спи. А завтра — ще мокро, не будемо полоти. Побіжиш і цілий день будеш із батьком у кузні. Спи, сину.

Та Артем пильно дивився, не зводячи очей з матерного обличчя. Щось неначе побачив на ньому вперш, і щось наче хотів сказати — й не вимовив. Мовчки прихилив голову до плеча собі, до матиної руки щокую і заплющив очі. Мати одхилилась, але руки від сина не прийняла. Так і сиділа низько головою поникши. Чула голос Хведів од столу, але не розчувала слів за німим своїм стогоном в серці: то в серці ріс-вирослав син найменший в нестерпній матерній муці.

Як народила на світ у злиднях — сповила в дрантя, та відтоді вже журба й не покидала. Скільки думок передумала, скільки їх виспівала в піснях сумних над колискою. А з колиски вийняла, рості став — не покидали думи. Злидні отакі, землі десятина, а ще ж старших двое синів. Як його в світі божому жити, і заробити нелегко. Намножилось народу в селі, як підійде літо, то за сніп той панський ледве не б'ються. Нема іншої ради, як іти шукати в світі. Змалку в кузню батько з собою брати почав — хай підучається ремеслу, то чи на заробітки піде, легше буде. — Ой не дури себе батько: бідному людові всюди однаково — тяжко. І од того, що знала оце, так і боліла за сина. І на дороги, що навхрест лягли на всі чотири світи, погляне бувало та й думав сумно: якою ж ти, сину, підеш, з якої ж у гості тебе виглядати? Чи може... оце тільки й бачу.

Одної весни вирушала з села голота на заробітки. Біля греблі, як і завжди, збились у валку. Виразати вийшли батьки старі, жінки та сестри — миру того! Виразала й Катря свого сина найменшого. За ворітьми попрощавсь із усіма, тільки з матер'ю ні: одхилилась — „Я проведу тебе, сину“. І минули греблю вже, на горб вийшли. Тут син і сказав до матері: „Вертайтесь уже, мамо“. Поцілував тихо, як образ, рідну в губи, мабуть уперш за все життя (хіба мов в колиці як був іще та тоді цілувала), потім узяв руку натружену й чорну, як грудa землі, і дав чолом матері.

— Прощайте, мамо.

Випустив руку та й побіг валки доганяти. А мати зосталась сама на шляху, затулилась руками і затужила.

Підвела голову Катря. В хаті, як і раніш, мовчки сиділи мужики і слухали. Кінці столу — Хведь і все говорив. Сухий та чорний увесь. Жінка дивилась довго на нього і знову, як луна в яру, в серці пролунав

од думки, продуманої тільки-но, відгук тужливий: „... долі... діти мої... та ніде у світі“. Головою поникла Катря й задумалась знов. Сперш іще чула Хведьову річ і вловляла окремі слова, але потім поволі забувалася жінка і хоч чула мову, а було їй то наче й не мова.

Ізо дня в день шумить потік з під греблі. І пливуть дні — літа, як потік в яру. Не раз над слободою — курли, курли — пролітали ключі журавлині і верталися знов. Посивіли батько-мати. — Летять літа. Вже й Остапа оженили — хлібороб, на кобильчину стяглися. І Юрко виріс... (що ж із Юрком?) і по павзі недовгій, бо не втерпить вся лине до сина найменшого, — в місті десь Юрко писарює. Оріся вже дівонька. Та коли злидні отакі, то хоч і виростили дітей, невелика од них батькові-матері втіха. Ще ці хоч на очах і Юрко коли-не-коли, та й провідає матір, а Артем відтоді як пішов, заблукався десь в світі широкому та ні в гості ні разу, ні звістки. Виглядала ще спершу була набиті дороги, потім стали тільки снитись дороги — курява в далечі, а потім перестала і курява снитись.

Сивіла сохла мати. А ранками та вечорами, як молилася богу, то завжди й за сина, щоб довів хоч перед смертю побачити, тоді б уже й очі закрила.

Але довелось раніш. І не думала так, і не гадала.

Одного вечора рипнули двері і ступив через поріг у хату. Мати і не впізнала. Сухий та чорний увесь, уже як заговорив та по голосу. Кинулась до сина. А він, як і тоді на розстанні, поцілував у пошерхлі старечі губи, взяв руку і дав чолом матері.

— Ой як же ви посивіли, мамо!

І не втрималась стара — затулила лице його широкими шореткими долонями і заридала.

Того ж вечора в хату до Катрі наскодилося мужиків з усього кутка: колишні товариші Артемові за дитинства, тепер бородаті й поважні — товариша одвідати, розпитати, послухати, що виходив, що видивив у мандрах. Повна хата людей і біля скрині на лаві батько сидить, Остап на ослоні в гурті, Оріся молода й задумана. А мати і рада й сумна:

— Ну ж розкажуй, сину.

Артем тоді сперся ліктем на стіл, взявсь рукою під голову й почав розповідати про своє поневіряння, про життя на шахтах — незнанне й невідоме селянинові, але таке ж тяжке, як і мужиче, ще тяжче.

Тепер голос од столу чула Катря ясніш. Хведь вимовляв кожне слово виразно, наче кайлом довбав у забої. Розповідав про життя на шахтах, про забастовку. І було Катрі — в очю ніч уперш під Хведьові слова, розгорнувся степ широкий в уяві, не Дике Поле, а заводська, шахтарська Донеччина — такий світ новий і невиданий звіку. — Як укопана стоїть жінка на межі поля, не рушить уперед, — задивована й розгублена. Аж врешті ступила крок, ще зупинилась і потім тихо й бережно пішла, розглядаючись новим, і ніколи невиданим краєм.

... Шахти... заводи-велетні... По рейках в усі боки снують потяги, вантажені вугіллям, рудою, і куди оком не кинь — шахти, заводи. Ген і на обрії в небо димлять заводські комини, і далі — лиш, як туман дим. А на шахтах, на заводах — як мурашня, люди. Зашмаровані, тільки зуби та очі й блищать, змучені в надлюдській праці по цехах, в надрах під землею. По гудках як з пекла посунуть зза брам до посьолку, ви-снажені, слоняючи від втоми, — втамувати голод будь чим, впасти на нари і — до гудків.

— Оце таке життя робітниче. Та невже ж так і до віку вже жити — голос Хведів зазвучав скаргою і обірвавсь. І мовчали в хаті мужики.

А Катря тільки прихилилась знову до Артемка — розкрилось хлоп'я, — то вкрила ряденцем ізнов і долонею шорсткою ніжно погладила по голові. Хведь заговорив далі, а Катря, не одхиляючись од сина, заслухалась і бачила знов:

... Той же край шахтарський, але — мов чарівник кинув пучкою — не впізнати краю. Стоять заводи німі, затоплено шахти водою — (бунтує робітництво).

По посьолках, як мурашник розритий, стривожені, в чеканні. — Тижні, місяці може. А з блискучих міст, з палаців хазайських, все одні вісті: — „Хай пухнуть з голоду“. Тижні, місяці може — стоять заводи, залито копальні водою. Завмер край. Лише посьолки, як розритий мурашник. А одної ночі сіреною вили гудки тривожно та грізно. На обрії палахкотіла заграва на якійсь копальні. І сірим ранком по коліях уже неслись ешалон за ешалонем робітництва збройного в гнівові на блискучі міста...

— ... революція! — і Хведь змовк.

В хаті якийсь час було тихо, як в усі. Перший од порога Невкипілий крекнув, потім блиснув цигаркою в вусах, виплював її й сказав важно та глухо в тиші:

— Попалити їх, города всі. Щоб zostалися самі села трудові та заводи.

Заворушилися мужики в тютюновому димі, наче в степу на могилі в тумані на світанку кам'яні фігури враз ожили, поводили головами, розхитувались. Та були ще німі і вгрузлі по пояс у землю. Невкипілий перший і звівся на ноги, переступив хату і перед Хведьом біля столу зупинивсь і вивернув свої широкі чорні долоні.

— На, дивись, Хведю.

Тоді ж у хаті, мов греблю прорвало — зашуміли мужики. Невкипілий нерухомо стояв з вивернутими долонями проти Хведя й хмуро дивився йому в вічі, а той на нього. Потім простяг руку Хведь і стиснув дуже Невкипілого долоню й сказав:

— Бачу, дядьку Прокопе. Та чи йому, Хведьові й показувати треба. Сам був селюком, знає і злидні тяжкі селянські й лихо мужиче. На полі й перші мозолі натер був, а з ними то вже і в забій спустився.

— Отож, сину, — знову Невкипілий, — і знай іще те: — горить душа мужича. Та тільки б свиснув хто — з косами, з штилями підемо на панство, до ноги виріжемо — і на насіння не покинемо, якономії попалимо місце те, де стояли, в коліно з'оремо. Щоб не zostалося й пам'яті... Але ж бо чого ви не починаєте?

Хведь усміхнувся:

— Свиснути, дядьку Прокопе, не штука. А повалити лад оцей, що віками складався, штука тяжча.

І Хведь заговорив і знов палко та надхненно про майбутню революцію. Що не в одну це ніч — повстання, а на ранок уже й нове вільне життя. Що буде боротьба запекла та кривава, — справжня війна: з гарматами, з шанцями. Доведеться кожен ступінь, кожне місто з боєм брати, аж поки увесь край.

Мужики слухали мовчки і похмуро. Ще поки мова йшла про допомогу робітникам в революцію — о, та хоч зараз: за одну ніч якономія

димом піде, землю заберуть, ну й хліба нароблять. Що-осени скільки тих хур вивозили з економії на станцію. То й — революція буде — хватить, і на завод й на війну хліба нададуть... Але кудись іти війною, на далекі міста з рушницями, з гарматами — мужики тільки никли головами й очима уникали Хведьових очей. Навіть Невкипілий, як сів на ослоні поруч Цигулі, похилився головою та там і закам'янів.

Катря сиділа в дітей на постелі задумана — заговорена. А діти: Артемко аж на лікоть звівся й уважно слухав, гаряче прикипівши дитячими очима до чужого чорного дяді. Остап — на опічку сидів був, зараз сидів під комином низькобровий і хмурий, а Юрко лежав раніш ниць на постелі, тепер перевернувся горілиць й затих — заслухався, очі закривши долонею.

Розходитись стали мужики уже перед світом — проспівали другі півні. І не всі одразу, щоб не так помітно було. Найостанні — Хведь та Цигуля з учителем. Ще Макар Іванович писав був щось: ліщинівцям, зеленоярцям та переволочівцям, щоб на неділю на зборище в лісі зібралися. А потім і вони вийшли. Біля дверей уже був Макар Іванович, взяв кухоль напитися, а як усі вже вийшли з хати і Юхим, поставив кухоль і ступивши до Катрі сказав пошепки:

— Чула, Катре, новину?

— ?

— Сава повернувся.

Катря мовчки і тихо звелася на ноги та так і остовпіла біля полу. А Макар Іванович швидко розповідав, що вже другий тиждень оце як повернувся Сава з за кордону. Живе на Чигиринщині у батьків на селі, а це бачив у місті — квартиру напитує, гадає до міста перебраться: дівчинка росте — вчити треба, та й малярство ж... За неї розпитував і за Юрка. Мабуть невдовзі й сюди буде, обіцяв бути.

— Так що — жди, Катре, гостя, — скінчив Макар Іванович мову й хутко вийшов із хати.

А Катря так і лишилася, як укопана біля полу. І вже Юхим повернувся знадвору, стояла отак. Поволі очуняла. Повкладала дітей — покривала їх; підбила опару. А як ліг Юхим на полу з краю, потушила каганця, та сама не лягла ще спати. — Стала в синіх сутініх ранкових біля столу, наче в долівку вгрузла і довго та щиро молилася богу. Як хрестилася, востаннє пучку не на ліве плече клала, а наче вмочала в саме серце. Од того й кожен хрест, що потім клала на себе, болісний був, мов цвяхами з кров'ю прибивала його до себе на всіх чотирьох краях: на чолі, на грудях і на раменах.

(Далі буде)

ДІВЧИНІ - КОМСОМОЛЦІ

Сава Голованівський

Так щодня,
Коли надходить вечір
І ляга над річкою туман,
Бачу я
Твої високі плечі,
Твої руки,
голову
і стан...

І здається
— Згадкою минають
Тумани моїх далеких сел.
Тільки я
Уже напевне знаю,
Що тебе кохаю над усе!

І здаються всі мені чужими,
Хто не з нами
Прагне до мети:
Це тому,

що ти вогонь очима,
Це тому,
що комсомолка ти!...

Це тому,
що вечером чорнявим,
Коли тінь котилася як змій,
Ти казала:
„Не сумуй же, Саво!
Веселій!
Гори і веселій!“

Так що дня,
Коли надходить вечір
І ляга над річкою туман —
Бачу я
Твої високі плечі,
Твої руки,
голову,
і стан!..

Одеса,
1927. V.

ДЕПУТАТИ

Калістрат Анищенко

I

Двоє селянських саней повернули за костюлом ліворуч — прямо на позиції. Селюки перехрестились в щасливу, хоч і не дуже то далеку дорогу: одвезти депутатів запасного батальйона, який стоїть в їхньому селі, на позицію, верстов за 15—20. Правда, дорога погана: рання мокра весна обернула всі дороги в прудкі стрижені, а землю — в трясовину. А конячка давно не бачила навіть доброї овсяної січки та й сани такі: аби купи держались. І наче на дощ збирається: хоч би кожухи не промочив. Ну, та господи благослови.

— А, н-но, конячко...

— Поганяй, дядьку, та добре: нам на дев'ять годин ранку треба прибути.

— Як бог дасть, так і буде. А, н-но, шкапа!..

В передніх саях, опираючись спиною на передок, дрімав поручник Іван Федорович Заславський; його шабля — „золота зброя“ — дужкою ефеса торкалась конячого хвоста, і коли коняка хвиськала хвостом, то скидувала угору „георгієвський“ чорно-жовтий темляк... Це забавляло й тишило другі сани, в котрих було шість рядових грендерів. Салдати добродушно висміювали миле сусідство кобилячого хвоста і георгієвського темляка...

Майже на ногах у поручника, спиною до нього, умостились зауряд-прапорщик Корчагин та грендер Хома Борейков.

Не далі, як учора, пізнім вечором, запасний батальйон обрав їх салдатськими та офіцерськими депутатами, з правом рішачого голоса, на дивізійну, а коли треба, то й корпусну, а то й фронтову нараду. Ніяких директив, чи наказів депутати не одержали: ніхто бо не мав у цій справі практики.

— Послухаєте, та й нам скажете. Куди люди, туди й ми... Наше діло салдатське... Чи правду я кажу, товариші-грендери? — спитав комбат, полковник Тер-Осипянц.

— Правильно, — гукнула юрба.

— Нікак нет, ваш-високоблагородіє: хай добиваються, щоб війні кінець...

— Еге-ге, кому там до баби на піч забажалося? А ну, виходь вперед?

Декілька хвилин ждали смільчака, аже він не вийшов. Посміялись і пізно розійшлись. А ще до східсонця полковник Тер-Осипянц, з хлестиком в руці, і староста викалашкали з підводами двох мужиків; дежурний офіцер „розпик“ кашоварів, щоб негайно зварили депутатам куліш в дорогу. Депутати приємно відчули, що з моменту обрання вони якоюсь таємною пружиною піднесені вгору: наче на високій гойдалці: приємно замирає серце, не стає в грудях повітря і руки простягаються вперед, щоб обгорнути і ніжно поцілувати увесь світ...

З таким почуттям ніч переспали, снідали і в сани розсілись. А полковник хльоскає дубчиком по оглоблі і по-батьківському говорить:

— Глядіть же мені, не вискакуйте там, як Пилип з конопель... як от учора вихопився один...

— Постараємося, ваше...

— А вам, поручнику, мій окремий наказ: доглядати за людьми, як належить старшині.

— Слухаю, пане полковнику, — буркнув поручник, загортаючи фла-нелевою хусточкою свою прострелену руку, з вічною фістулою між сухо-жиллям та кісткою.

— Вірменська лисиця, — бурчав про себе поручник, коли заботливий полковник облишив нарешті депутатів.

В задніх саях, після гарячого з салом кулішу, почували себе добре.

— Полковник каже: „не вискакуйте, як Пилип з конопель“, а Хома морду на бік, як буряк почервонів, аж сльози на очі встали... Я так і думав, що лусне з натуги та кандьору, га-га-га...

— Додумався ж наш Хома: „хай добиваються“, га-га-га... Хома, а Хома, ходи до нас. У нас веселіше. Будемо добиватися, ха-ха-ха.

Поручник Заславський розплющив вії: в задніх саях це помітили, сміх припинився.

— А н-но, шалапута... щоб ти околіла, а н-но...

Важкі грубі полозки скрипіли по мокрих піщаних косогорах або шелестіли, розсікаючи крижані калюжі. Тягло на сон.

А коли дмухнув з полів вітер і замрячив дощ, депутати, одвернувши голови від вітру, солодко заснули.

Трапилось те, що мало трапитись: кобила передніх саней зупинилась і, поки її хазяїн збагнув чого вона стала, діло — було зроблено: чорно-жовтий георгієвський темляк „золотої зброї“, цілком пожовтів... Селяк глянув, ахнув і потяг за полу Хому Борейкова. Мимічний рух селяка в бік шаблі, і Хома побачив, що трапилось...

Хома суворо глянув на селяка — чи не навмисне це зроблено, мужик винувано посміхався; гренадер витяг шаблю. Заславський пошевелився... Хома переждав поки поручник не заспокоїться, похапцем одбіг у бік до калюжі, обмив темляк і ножну, а далі, підпираючись шаблею, поволі йшов за саями. Коли конячка знов зупинилась, щоб просто перевести дух, Борейков усунув шаблю на старе місце, але подалі від капосного хвоста.

— Приїхали? — одчинив очі Заславський.

— Нікак нет, — одповів Хома, — коняка пристає...

Поручник глянув на годинник: було вісім ранку.

— Скоріше б доїхати, — сказав він нервово здрігуючи, — так ние моя фістула, так крутить кістки, що навіть відчуваю, як ревматизм марширує по жилах...

— Вам би до шпиталю...

— Це мені не допоможе: відома річ — трохи підлікують і знов на фронт... Третій раз я на фронті, хай він пропаде і згине...

— І я втретє... Ми завжди вкупі.

— Знаю, Борейков... Мені дали хоч цю цяцьку, „золоту зброю“, а тобі... Ну, я в цьому ділі не винуватий, я своє діло зробив: за бій під Високим¹⁾ я приставив тебе до четвертої степені; за ночний бій під Красником маєш право на третю степеня...

— Я певно получу також, як Синиця Семен: коли його убили за четвертим боем, прийшов хрест за перший... Та на мою думку, хрести тепер ні до чого: царя нема, то і його відзнаки нічого не варті...

— Ну, не кажи цього, — буркнув Корчагин, прокидаючись, — цар відмовився, то його справа, а ми своє заробили... а по твоєму воно пропаде?

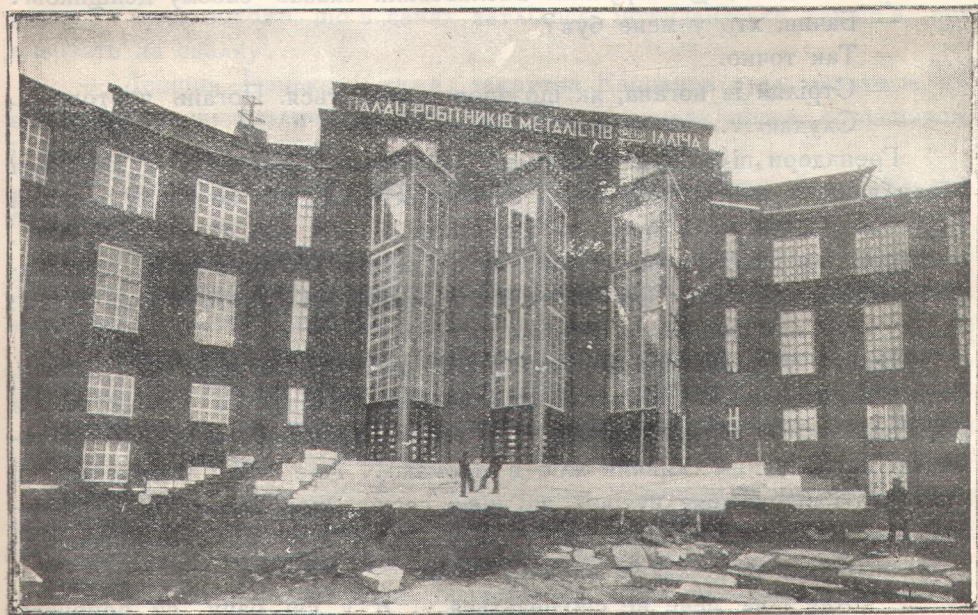
— Мені здається пропаде...

— Ніколи в світі... Ми з 14-го серпня 1914 року і по цей день в огні на фронті переранені по двічі, по тричі, годували вошей... А в тилу за нашою спиною сиділи та на „оборону работали“ — капітали на нашій крові наживали, будинки будували на салдатських кістках, сирітські наділи убогі скуповували. А тепер революція — ми знов на фронті, а вони в тилу, і ти кажеш, що ми в дурнях будемо. Ні, цього ніколи не буде. Буду я сукиним сином, щоб я подарував свої муки... Слава богу, що революція почалась...

— А що ви зробите?

— Що зроблю?!

КУЛЬТУРНЕ БУДІВНИЦТВО НА ХІ РІЧНИЦЮ ЖОВТНЯ

Палац Культури робітників металістів, відкритий у Дніпропетровському в дні Жовтневих свят

¹⁾ Жорстокі бої з австрійцями на початку війни

Корчагин весь кипів, очі йому палахкотіли, гнів трусив тіло. Він зіскочив з саней і, ляпаючи по грязі, сказав:

— Справді, ну, що ти зробиш? Три роки був у дурнях — наймайся на четвертий... Але, буде з нас... Пане поручнику, невже наше поневіряння піде на поталу?

— Цього не може бути, — сказав поручник. — Думаю, що не в нас одніх на душі кипить і рани горять... От послухаємо, що будуть говорити на дивізійній раді. Та щоб там не казали, щоб не наказували пани Гучкови,¹⁾ мені широко наплювають.

Заславський плюнув убік і сердито глянув на Борейкова та Корчагина, як можливих виконавців наказів „пана Гучкова“... Борейков прямо глянув в вічі офіцера і бачив і вірив, що то не порожні слова... Давно бо знав він, в боях вивчив вдачу спершу прапорщика запасу, підпоручника і, нарешті, поручника Заславського. А Корчагин знав, що поручника вважають і командир баталіона і всі офіцери за пришепелуватого, — наче не всі дома; в насмішку над ним обрали його за депутата: буде лаятись зі всім світом, як що не по його... Уявляючи собі як Заславський, з пересердя, на якій небудь революційній раді „махне“, — офіцери і навіть сам Тер-Осипянц качались зо сміху. А кадрова старшина, з князем Гагариним на чолі, відрядили свого улюбленця, прапорщика Капанова, привітати поручника з почесним обранням в „раду собачих депутатів“. Капанов, прихопивши за компанію ще трьох офіцерів, одвідав Заславського на квартирі... Як він виконав доручення, що відповідав Заславський — невідомо, зате стало відомо, що поручник Заславський сказав своєму денщику:

— Бачив, хто у мене був?

— Так точно.

— Стріляй із ногана, як що знов навернуться. Погань чортова!..

— Слухаю...

Гренадери підхопили фразу про „собачих депутатів“: із землянки в землянку, із хати в хату пішла вона гулять, аж поки не упала до ушей Корчагина і обварила його, як кип'ятком... До тої страшенної люті, з котрою він шаблею наголо виганяв салдатів із окопів в атаку, приєдналась гостра, як багнет, і пекуча, як йод по живій рані, уперто - хмура думка:

— Ми вам покажемо собачих депутатів...

Власне у Корчагина не було ніяких підстав так думати. Навпаки, на своїй шкурі 1905 року він, як запасний, що йшов з Манчжурії і в Читі злигався з залізничниками, — він добре знав, які міцно - пекучі казачькі нагаї і який гливкий хліб в тюрмах... Але тепер, маючи шаблю при боці і відчуваючи нутром, що цією весною трапилась така надзвичайна подія, яка не дасть старому світу побороти новий, — Корчагин сказав, дивлячись викликаюче на поручника:

— Хай і на мене не сподівається... Я у сні бачу, як прибуваю додому і починаю ділити землю його сіятельства, князя Гагарина, мого сусідоньки і колишнього пана...

¹⁾ Тодішній міністер.

— А у вас багато землі? — поцікавився Борецьков.

— На цибулю та часник хватає, а як горох посадиш, то стручки заглядають у панське...

— Трохи більше, як у мене, — засміявся Заславський; — мій батько в свій час „вилетів у трубу“¹⁾, мені дісталась спадщина — куплене на двинтарі місце...

— Ви обидва проти мене — багачі: у мене тільки й землі, що під нігтями...

— Не бреші!.. А звідки тобі посилки присилають?

Корчагин недовіжливо глянув на Хому; Хома одвернувся і сказав тихо:

— То загорьовані посилки: моя мати і сестра працюють на оборону, на фабриці Вікули Морозова, де перед війною і я працював... От звідки мої посилки, а ви думали, що з панських маєтків або від фабрикантів...

— Ні, я цього не думав, а коли тебе здибував на позиції, то удавався ти мені людиною, яка мазана другим миром... І, правду мовити, вважав тебе за якогось дурника-добровольця, а ти, значить, із фабричних... Цьому даю віри: фабричний народ не деревенщина... Одно слово: добрий з тебе вийде депутат... А от я... Ну, та ми не одні: з нами поручник. Якось втрюх одбрешемось...

II

В задніх санях теж гомоніли.

Ховаючись од вітру, депутати схилили голови до купи, пахкотіли махоркою: було похуже, що в санях затілось інтендантське ганчір'я, що вивозять на свалку...

— Денщик-Іванька і каже: закрутив Капранов вуса, знаєте ж, як він їх закручує: бубличками, став по всіх правилах перед поручником і рапортує:

— Дозвольте, каже, пане поручнику, привітать вас з обранням в собачі депутати...

А офіцери, з котрими прибув Капранов, як пирснуть зо сміху... Зблід, як полотно, поручник Заславський, взяв в ліву, здорову, руку шашку, вихопив із ножен, і ревноу:

— Зарубаю! За образу армії, за образу святого руського салдата, що обрав мене своїм захисником. Геть, падло, з моїх очей... За-руб-аю!

І як махне шаблюкою — Капранов з кампанією як бомби вихопились із халупи. Поручник до Іваньки:

— Бачив, хто у мене був? Це, — каже, — вороги народа. Вони тоді його люблять, як на ньому їдуть... Погань злиденна!

— Молодець Заславський, салдатську руку тягне, не як інші офіцери...

— Нам би побільше таких офіцерів, то може по нашому вийшло б.

— Що б по нашому? По нашому не вийде: дурні ми — їдемо в депутатах, а в голові, як в порожньому котелку: що й до чого, і на який кінець... Чи воювать, чи не воювать?

¹⁾ Збанкрутував.

— А чому не воювать. У мене на німців така злість, що й не скажу. Ото торік зимою їхня розвідка наскочила на нашу заставу і бомбами перебила дозорців, а телефоністові багнетножаку всадили в самісіньке горло. Пригадуєте? На підмогу заставі вийшов тоді 4-й батальйон... Ніч темна, хоч в щокі лясни, а навколо застави стрілянина аж лупотить. Це наші відрізали німців від їхніх позицій і потихеньку женуть їх на наш дріт... Я лежу коло кулемета, тримаю палець на гудзику — тільки тиснуть і за-торохтить кулемет. А сам тремчу: чи то з переляку, чи від злости, чи від бажання згребти якогось німця за горло і душити його, як кліщами і любуватися, як він синіє... Коли раптом стрілянина зникла: тихо як в усі. Прислухаюсь: гомонять, пізнаю стриманий голос батальйонного... — Ведіть їх до штабу... — Оказується, захопили в полон 30 німців...

Забила мене пропасниця; руки, ноги ходором ходять, не встою на місці... Крикнув до своїх хлопців, що біжу до вітру, а сам дременував до штабу... Аж дух захопило. Прибігаю, вже розвидняється, бачу голені морди, холодні й байдужі, наче не вони щойно вирізували заставу... Червоненький околишок навколо шапки-млинця, з бляшаненькою кокардою спереду, — ех, як розмахнувся я, та як ужарю кулаком по одній, та по другій морді, та як збив найздоровішого німця з ніг, та як учепився йому в горло, то... одтягли мене... ледве одтягли...

І тепер за десять верст побіжу набить морду німцеві, а в наступленіє хоч зараз...

— Завіщо ти їх так зненавидив, Кудря?

— Не знаю. А тільки де забачу німецьку каску або отой багнет-пилку¹⁾, як вже тримчу люттю... Аж по жилах огонь біжить...

— А н-но, шкапа. — Пани депутати, вже близько...

Справді, в'їжджали в село, а через село в долині штаб дивізії. Депутати злізли з задніх саней і наздогнали передні. Поручник не злавив, а Корчагин та Борейков ішли поруч. Депутатам чогось здавалось, що підсліпуваті вікна селянських халуп вже знають, що вони — депутати, обрані люди. Тому поважно і серйозно йшли за саньми, неохоче козируючи представникам земсоюзу, що наїхали сюди, або, по фронтовому, „земгусарам“.

— От гидота! Аніка-воїн!.. — кинув фразу Заславський, мотаючи головою за козирання зем-гусара.

Справді, цей зем-гусар і другий справляли на стройових людей, які майже не виходили із окопів, кумедне вражіння: на кожному зем-гусарі теліпалась шабля, бінокль, противогаз, бинт на ножні для перев'язування ран... Страшенні остроги дзеленчали на всю вулицю, а одеколоном тхнуло, як від баби-чепурухи... Рожеві ситі обличчя сяли свідомістю свого великого подвигу та надзвичайної жертви, яку приносили ці люди на алтар батьківщини.

Депутати гурбою кахикнули на слова поручника. Хома Борейков сказав:

¹⁾ Деякі німецькі частини були озброєні багнетами-пилками, які справляли огидне вражіння на противника. Авт.

— От кому воювать хочеться, ха-ха-ха, аж дзеленчить... „До победного кінця“, ха-ха-ха...

— Паразити, гниди, струпи!.. — лаявся Корчагин; — отаке було і в японську війну...

— Ой, не лайтеся, бо вони, напевне, привезли нам святкові подарунки. Не всім же у возі, а комусь і за возом, ха-ха-ха.

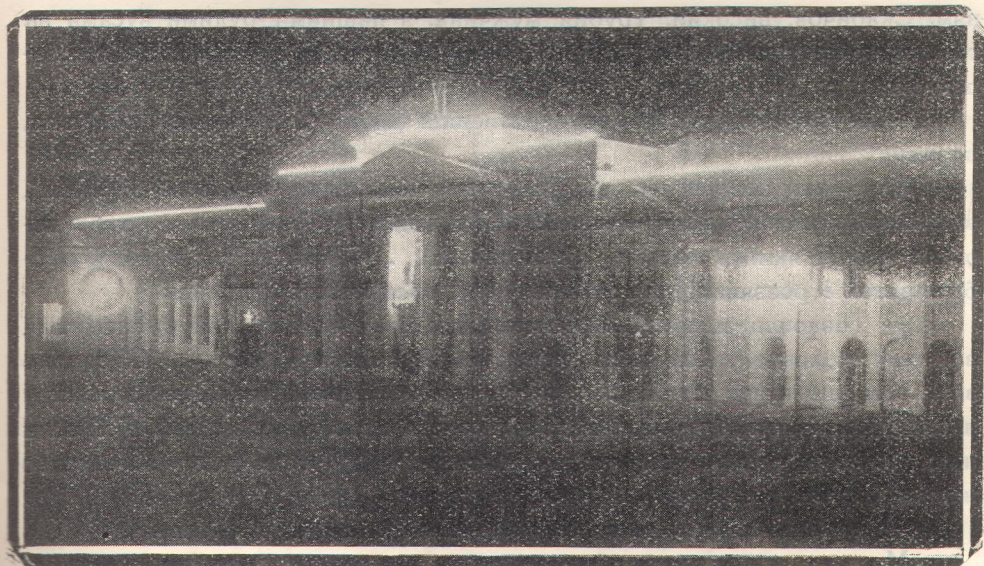
Перебігла дорогу дівка з порожніми відрами.

Де-хто з депутатів про себе посміхнулись і задивились на небо, яке почало розгулюватись, по весінньому привабливе і ласкаве.

Було чогось весело, бадьоро, безтурботно, як от вороні, що плигаючи завзято довбає кістку.

Землянка, що переховувала од німецьких бомб штаб дивізії, була досить простора, але все таки ледве вміщала депутатів. Де-кілька вікон із піддашся скупко освітлювали стіл президії на помості; осторонь сиділи представники земсоюза. А коли глянути звідси вглиб землянки, то тільки-тільки означаються кудлаті салдатські голови та сяк-так зачісані офіцерські. Сидять депутати по частинах: перший полк спереду, за ним другий, а на самісінькому кінці у дверей — запасний батальйон, обозні представники, лікарі і ще хтось, певно просто цікаві салдати із писарів штаба. Стриманий гомін проходив з кутка в куток: так в церкві гомонять перед початком служби; або перед виходом в поле на одчаюну розвідку... Що буде? Що дасть революція? Воювати чи не воювати? Чи буде другий цар? Що таке партія — „Кадети?“ „Октябристи?“ А яка різниця

СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ В ДНІ ХІ ЖОВТНЯ

Ілюмінований будинок ВУЦВК'у

між „меншовиками“ і „більшовиками“? А чи правда, що вже землю почали ділити? А як його взагалі триматися? Кому підлягати, кого слухати?... Чорт його хай візьме, ну як в лісі: нічого не знаєш, куди ступить, що робить... А що буде, як німці почнуть наступ?... Чи правда, що в Петрограді анархисти грабують посеред білого дня?...

На помості з'явилась пузата постать начальника дивізії, генерала Янушевського, в супроводі начальника штаба й цілої свити штабних та гостей цивільних. Депутати мовчки встали, генерал поклонився, йому відкланялись... Було якось кумедно, навіть ніяково. Розсілись: генерал явно соромився свого пуза і склав на нього свої пухкі ручки...

Начальник штаба сказав:

— Товариші-депутати, до нас прибули представники земсоюзу із Москви з подарунками. Дозвольте від імени дивізії подякувати...

— Просимо, — загула землянка.

— Розподіл подарунків по частинах вже робиться, а товариші-депутати одержать інформаційну літературу... А тепер, за порядком країн парламентарних, приступимо до діла: в першу чергу оберемо президію нашої наради. Аби не гаяти часу, кожна частина виділяє в президію по одному депутату. Прошу по частинах обрати... Та певно вже є намічені довірені особи, — так, будь ласка, займати місця за цим столом...

Через де-який час гомону, шептання, при повній церковній стриманості, за столом стояла президія: більшість офіцерів, два-три салдата і лікар Тіхменьов смикав за полу свого сусіда Заславського. Президія, пошептавшись, обрала головою зібрання артилерійського полковника з Георгієм в петлиці, Скабичова...

Начальник дивізії підійшов до полковника й привітав його з обранням. Скабичов, високий, грубий мужчина, з пишними рудими вусами на голеному ситому обличчі, щось спитав у його превосходительства; генерал сказав:

— А так, як було у Государственній Думі... такий, мені здається, порядок...

Скабичев повернувся до депутатів, подякував за „честь обрання“, землянка радісно-привітно заляскала в долоні... Начальник штаба передав голові якийсь листок, щось сказав... Скабичев зморщився, пробіг листок і роззявив рота: великі руді вуса настобурчились.

— Товариші-депутати, його превосходительство пропонує нашій раді, в першу голову, обговорити телеграму із штаба фронту... Одержано відомості, що німці ретельно готуються до весіннього наступу. На участку нашої дивізії помічена збільшена діяльність ворожої розвідки. Цієї ночі наші застави мусили вогнем відганяти нахабну спробу проскочити до наших дротяних огорож... Ворог не дрімає...

— Встать, смирно. Панове офіцери!..

Могутня команда бомбою гупнула в землянку: по інерції старої закалки, все завмерло... Од дверей через гущу депутатів, до столу президії пройшов сухенький дідок в сірій салдатській шинелі, в захисних генеральських погонах, корпусний командир, генерал Парський.

— Прошу сідати й продовжувати раду... — сказав генерал сухеньким старечим голосом, і сам сів на місце якогось зем-гусара в куточок.

По корпусу і за корпусом про Парського ходила добра слава „салдатського батька“ і „бойового генерала“; не ховався генерал і з тим, що він із „кантоністів“, „салдатських дітей“, виключно завдяки власній енергії та бойовому щастю, командував одним із перших корпусів „дієвої армії“, в таку зрадливу, невдачливу війну... А штабові офіцери розказували про Парського, що у нього, як і у „сірої скотинки“, салдат, завжди знайдеться за коміром ескадрон вошей...

Прибуття корпусного „підтягло“ депутатів, а голову президії стьобнуло як батоном. Скабичев, мов командуючи батареєю, сказав:

— Ворог не дріма... Що маємо робити? Прошу висловитись.

Мертва церковна тиша знов посіла землянку. Депутати шептались, поділившись на дві групи: офіцерську і салдатську. Майже у кожного депутата був у руках невеличкий папірець... Ніхто з них не міг би сказати, звідки листочок цей узяв, але напружуючи зір, кожний вже прочитав його. Офіцери розводили руками, салдати наче вирости.

Корчагин в салдатському колі шипів, як розпечена камінюка в жлукті... Борейков одійшов до столу президії і знаками прохання намагався звернути на себе увагу Заславського. Кудря і решта депутатів батальйону перечитали папірець в двадцятий раз... Нарешті Заславський повернувся до Борейкова і помітив його сигнали... Взяв лікаря Тихмєнова під руку і підійшов до Борейкова. Борейков простяг йому папірець.

Це був славнозвісний „наказ черга перша“ про скасування віддання „чести“, титулювання й др. — так звана декларація прав салдата...

— Я вам про це і казав, — зашепотів Тихмєнов Заславському.

— Значить амінь: вмерла стара армія, кінчай війну і по домам...

— А невідомо, як маса салдатська прийме цей листок... От ви — що скажете? — спитав Тихмєнов Борейкова.

— Гляньте туди, — Борейков кивнув головою в бік салдат-депутатів...

Звідти чувся сиплий застужений голос Корчагина, наче Корчагин лаляв кашеварів, або збирався набити морду гренадеру за невичищену гвинтовку...

— Давно б так, годі нас морочити. Всякі там Керенські та Гучкови...

— Так німці ж заберуть нас голими руками...

— Краще з розумним у пеклі, аніж з дурним у раю...

— Пропала Расея!

Салдатська група клекотіла... В депутатських головах було так само темно, як і в землянці, але посеред усієї темряви ярко горів безіменний наказ, що ставив салдата на один рівень з офіцером, а саме головне — одміняв „ти“, а вимагав під загрозою кари — „ви“... За таку рівноправність можна хоч зараз і голову скласти...

Офіцери-депутати відчули, що у них одрізано крила. В їхній уяві армія без субординації і дисципліни не могла існувати... „Наказ черга перша“ зводив на нівець всі їхні мрії по чини, ордена, вислугу... Темна

ніч невідомого, ще темніша і грізніша за цей наказ, встала над офіцерами-депутатами. І в цій темряві огненим змієм-переможцем шугала німецька каска... Найганебніше в цій справі було те, що обставини примушують дати негайну відповідь на запитання — як бути. З одного боку — німці готуються до наступу, а з другого — наказ, що до щенту руйнує дієву армію.

В цьому становищі між молотом і ковадлом, розгублено стояли депутати-офіцери; в цьому становищі, хватаючи наказ черга перша, як зброю ще невідому, але певну, горланили депутати-салдати...

— Треба добре порадитись, — мовив Заславський до Тихменьова. — Чорт його відає, доктор, пригадуєте наші розмови в лазареті. Наче снилося, а воно виходить реальністю...

Підчас лікування Заславський затоваришував з молодим лікарем Тихменьовим. Вічна їхня розмова була на тему: що дасть Європі закінчення війни... Тихменьов був обережний в словах і діях, лише раз один він згоряча висловився, що Романових треба скинути — це буде перше досягнення і результат війни для Росії, а для Європи це буде прецедентом... Як підставу до такої акції, Тихменьов показав Заславському листівку, на котрій була змальована руська цариця, Александра Федоровна — вона ж принцеса Аліса Гессенська. Алісу оточували безногі-безрукі інваліди-салдати — з одного боку руські, і вона наділяла їх хрестиками та іконками, а з другого — типові німецькі Міхелі, котрих добра принцеса обдаровувала шоколадом, пірниками, одягом...

— Це абсолютно відповідає дійсності...

Заславський здригнув, роздивившись листівку, і попросив доктора перев'язати рану наново, бо... од нервування пов'язка щось злізла. Доктор перев'язав, Заславський подякував, повернув листівку і хмуро-безнадійно сказав, призириливо, з одчаєм і розпукою:

— Кого ми захищаємо?..

Вони по товаришували. Тепер, здивавшись, як депутати, вони вже без слів розуміли один одного. Тихменьов подивився на Борейкова:

— Приходьте з поручником і ви, товаришу. Як ваше ім'я?

— Хома Борейков.

— А я — лікар першого полку, Тихменьов... Скажіть, ви не той Борейков, що 15 року, під Любліном, з ротою гренадерів багнетами розігнали австрійський полк?

— Було таке діло... під командою ось поручника Заславського...

Тихменьов оглянув шинель Борейкова: нема навіть натяка на сліди від хреста або хоч старої заяложеної стьожки кавалерської... Борейков зрозумів погляд лікаря, лікар гаряче стиснув йому руку.

Голова ради Скабичев подзвонив у манесенький дзвоник, котрим начальник дивізії викликав до себе денщиків... Корпусний спостерігав депутатів і хмурив чоло, а начальник дивізії розглажував пишні вуса та од нетерплячки гладив себе по череву... Кумедія з цією революцією та й годі. Справи ясні: ворог не дріма — значить не дрімай і ти. Наказ і виконання... А тут треба ждати, поки висловиться оця юрба, самою

долею призначена для виконання і послуху. Кумедія. А в умовах війни, та ще в окопах, жахлива трагедія... Яку міг собі набути лише цей дикий татарський народ... Ну, так хай же він і розхльобує кашу, чорт його забери з його історією, честю народньою, майбутнім...

Скабичев дзеленькнув в останне.

— Щоб не душити самотійности міркувань та волю слова, прошу товаришів депутатів висловлюватись за порядком звання і чинів... Спершу — гренадери, а потім офіцери...

Майже з останньої лави встав Кудря — довгоносий, в бороді: зблідлий, наче в атаку йшов...

— Дозвольте мені... Хоч тепер вже немає ні звання, ані чинів з орденами та й великим пузам...

Кудря зупинився, кинув гарячий погляд за президію, в куток, на білі ручки дивізіонного, що нервово затанцювали на череві; і, пихкаючи, як піроксилінова шашка, забарабанив...

— Ну - да, нема ні звання, ані чинів, нема тикання, а є воля слова, союзів, а нам кажуть, що німці хочуть наступати. А я скажу, що це брехня... От і все...

Ввесь в поту, тримтючи, сів Кудря і ждав, що зараз його арештують або наб'ють морду. Але цього не трапилось. Навпаки, Скабичев крутіше закрутив вуса і сказав, наче до чаю запрошував:

— Будь ласка, хто ще має висловитись?

Одразу піднялося чоловік сорок — і офіцери і гренадери... Кожний прохав слова, сперечаючись з сусідами, але всіх перекричав Корчагин. Упевнившись, що ніхто його не переб'є, він заклав руки в кешені, нагнувся вперед — точнісінько, як оглядав похідний казан, невимитий кашоваром, і збирався раптом „мазнути“ по морді кашовара гарячою спітнілою рукою...

— Я почну трохи здалека. Ще з японської війни. „Того, Ногі, Камімура не давали нам життя“, „Терпіння, терпіння, ще раз терпіння“¹⁾. Було і тоді так: в Петербурзі, коли дворця, робітників розстрілюють або мужиків у якого-небудь князя в маєтку різками б'ють... Це така вістка: „салдатський телефон“, на позиції, а із штабу армії друга вістка: японці от-от заверещать „банзай“... Так і тепер: в тилу — воля слова, друку, союзу, а у нас — німці готуються до наступу... Як старий салдат, я скажу, чому німцям і не готуватись до наступу: між нашим окопами та їхніми болота по коліна, німець не такий дурний, що в розпутицю почне наступ: куди як легко по болоту перевозити артилерію або, скажем, цепом залягти в калюжі та й лежать під нашим кулеметним та гарматним вогнем... Одно слово: треба перевірити: чи правдива та зо-зуля, що кує німецький наступ... А перевірівши подивитись по всіх правилах: кому і морду, а кому і спасибі сказати. Це у мене таке правило з японської війни...

— Моя черга.

¹⁾ Вислів генер. Куропаткина після Мукденського розгрому руської армії.

— Ні, моя!
— Моя!...
— Моя!...

Дзвоник начальника дивізії потопав у буруні вигуків... Командир корпусу вже не всидів, він, схиливши голову, ходив по помості взад-вперед; начальникові дивізії принесли шинель, в котру він і заховав своє пишно-вгодоване тіло... Земгусари й цивільні зникли.

Скабичев засвістав марш... Свист притяг загальну увагу — депутати помирились за чергу виступу... Виступали переважно салдати, прапорщики... В різних висловах, повних то гіркої дійсности, з уїдливою іронією, то наївних по своїй трактовці становища, або в незграбній плутанині випадкових слів, фраз і... мовчанки брєніла одна нота: недовір'я... до штабу армії, до штабу фронту... недовір'я і затаєна злобність до начальників. Згадувались погані харчі, воші, обіцянки перемог; перераховувались зради Мясоєдова, Сахарова; натякалося, що і тепер не все гаразд... А в „ответе“ буде руський салдат на війні, та мужик після війни...

А коли справді, що німець хоче „полапять наш участок“ і готується до цього, то й ми маємо боронитись. Коли б'ють, то й безсилий обороняється. А чого німці наступають? А того, що у них є кайзер. А чого ми не хочемо воювати? А тому, що царська брехня завела нас у багнюку, сама провалилась і нас на грузькому залишила... Значить треба зробити, щоб у німців не стало кайзера, щоб і у них була революція... Тоді ясно, що війні кінець...

— А чи це ж буде до діла? — запитав розпарений Корчагин.

— До діла, до діла...

— Але як його теє... скинуть кайзера?

— Послать до німців переговорщиків: ми пропонуємо мир, а вони скидають кайзера...

На дивовижу корпусному, за цю пропозицію почали висловлюватись і офіцери. Одверте голосування дало більшість за пропозицію, а таємне — дала два чи три голоси більше всієї кількості депутатів... Взагалі, а може і по недосвідченості, чи може і навмисне подавали по дві записки. Коли це виявилось, то по землянці почувся перший радісно-схвильований сміх... Розпарені, спітнілі депутати прохололи...

Корпусний командир попрощав і собі слова.

— Я уважно прослухав усі промови і відповідаю всім вам, як депутатам і як салдатам руської армії. І так: хто вас, як депутатів, уповноважив балакати про мир в той час, коли штаб армії жде вашого голосу, як салдатів, в справі оборони й захисту нашої революції, що всі її здобутки стоять перед загрозою, поки німецький салдат топче руську землю?!

Відповіддю корпусному було тихе стримане харчання в грудях якогось застуженого депутата.

— Далі. Як би ця дитяча затія і мала всі дані на якийсь реальний результат на нашому участку, то ми все одно опинимось в становищі дурнів, які поперед батька в пекло лізуть. Воля народу не може виявлятись

волею дивізії чи корпусу: про війну і мир може балакати з німцями уряд, а не ради салдатських депутатів...

Синя смуга махорочного диму пліла по землянці над головами депутатів. Корпусний вдивлявся в обличчя салдатів і офіцерів і бачив, що вони його напружено слухають; на блідих обличчях була неупевненість в собі, сумніви... Корпусний закінчив тихо, наче робив догану гарячому гренадеру...

— Всім серцем я відчуваю біль і скорботу руського салдата, всім серцем я вітаю волю, віддаю салют революції... але я — тільки ваш корпусний командир, і доки я стою в рядах гренадерів, я завжди буду казати: не робіть дурниць, щоб кури не сміялися... Моя дружня порада всім вам, товариші-депутати, подивитись на справу оборони свого бойового участку не з почуттям розгараченого серця, а з холодним розрахунком голови... Я вношу пропозицію негайно телефонувати в штаб армії таку депешу:

„Рада салдатських і офіцерських депутатів гренадерського корпусу, стоячи на варті Революції та її здобутків, міцно тримає в своїх руках гранату і рушницю, щоб дати в любий мент належну одсіч нашому ворогові...“

— Прошу голосувати! — звернувся корпусний до Скабичева.

Це вже було не прохання, а простий наказ... Скабичев відчув його, як скрипка відчуває камертон.

Депутати ж сиділи, загипнотизовані сірою постаттю свого корпусного, його простою розсудливою промовою, його сердечним теплом і навіть гумористичною ноткою... Сперечатись проти цієї, здавалось, життєвої мудрости та досвіду, було наявно лізти „курам на сміх“, „лізти поперед батька в пекло“... Залишалось іти за його розумом, як це не образливо для депутатського стану...

Похнюпившись сидів Заславський; пильно спостерігав настрої депутатів Тихменьов... Ухоркано сапотів Корчагин. Борейков та Кудря шептались. Скабичев знов почав командувати батареєю... А депутати, що так гаряче, палко промовляли, відчували, наче їх, як хлопчаків, скубуть за виски... Було неприємно і... наче заслужено... Чорт його розбере...

— Хто за резолюцію його високопревосходительства?

Сотні рук знялось угору...

— Опустіть! — скомандував Скабичев.

(Закінчення в наступному числі)

ПОЕТОВІ

М. Багдановіч

Юний брате мій, знай, що у грудях людських
Замість серця — бездушне каміння,
І об нього розіб'ється вірш неміцний.
Не збудивши святого сумління.

Треба з криці кувать, гартувать отой вірш :
Щоб зладнать його, треба терпіння.
Як удариш ти ним, він, як дзін, задзвенить,
Бризнуть іскри з твердого каміння.

* * *

М. Багдановіч

Теплий вечір, тихий вітер, свіжий стіг,
Положили мене спати на землі.
Не курить сірavierий пил уздовж доріг,
В небі місяця блідий проглянув ріг,
В небі тихо зорі розцвіли.

Котяться літавців сльози огняні,
Прошуміла м'яко хвилями сова ;
Злившиися з землею, бачу я в півсні,
Як тримтять од вітру зорі в вишині,
Чую в тиші, як росте трава.

З білоруської переклав М. Драй - Хмара

ЛИСТ

В. Нефелін

Товариші! Сьогодні я почув,
(в тридцятий раз, здається, як не більше),
Що ми культурники і нашому плечу
Слід підійматись вище.

Це говорив знайомий вам юнак.
Він реп'яхом за мудрі ці слова узявся
Й так неприступний, гордий був, що я ніяк
Не міг,— захвилювався.

Що кожен з нас зробив для справи всіх?
Ще ж небагато світлих, чесних вчинків,—
А ми вже силу діл, мерзенних і гидких
Поставили до стінки!

Тривожно юнака я слухав і болів,
Що єсть на світі чудернацькі люди:
Дозволь їм ляпнути до маси двоє слів,—
Щасливіших не буде.

Тепер сміюсь. Як мало треба тим,
Чиє життя в одних порожніх звуках!
Не їм, блідим, безсилим, хоч і молодим,
Новее дасться в руки.

Великі духом! Вам не треба фраз,
Ваш марш ясний до світлої комуні,
Спокійний і живий робочий ваш екстаз.—
Я з вами, духом юні!

Комуні треба діла, потім слів.
Кладу перо,— вогні не скрізь веселі.
Ви любите вогні? Не всякі? Зрозумів;
Я теж.

Привіт.

Нефелін.

ІСТОРІЯ ГОСПОДА БОГА

Ярослав Гашек

I

Хай читачеві не здається, що я бажаю зробити рекламу якомусь скульпторові. Тим більше, що тим скульптором, що зліпив з глини „Господа бога“ є Аморт Власта. Отже погодитесь зі мною, як це буде видко й далі, що немає тут ніякої реклами.

Мій приятель Аморт подав „Господа бога“ як людину з довжелезними вусами і з волоссям, де стирчали Данте, Шекспір, Купрін, Горький, Святополк Чех і містер Іван Гус.

До цієї краси він додав ще багно, що аж до ніг господа бога сягало. Під його ногами був хрест, а на ньому розіп'ята фігура чоловіка з виразом страшеного розпачу на обличчі.

І не без причини, бо з багна виступали різні постаті. Вони поводитися з розіп'ятим дуже некоректно. Нібіжчик Франц Йозеф, не зважаючи на свій маразм, душив його за горло, Вільгельм намагався проколоти його кінжалом, а турецький султан шкрябав бідолаху по грудях так, ніби хотів поразувати там усі волосинки.

Такому згромадженню дав Аморт назву „Господь бог“. Я певний, що після видрукування цієї статті мій старий приятель Аморт Власта розгнівається на мене, перестане зі мною розмовляти і вигадуватиме на мене різні історії. Але я почуваю себе спокійним і так твердо стою на ногах, що можу лише сказати „І врата ада мене не переможуть“.

II

На Староміському майдані в Празі була колись статуя діви Марії. Стояла вона саме проти того місця, де карали колись чеських шляхтичів. Власне тому й була поставлена, що як раз за божою допомогою пощастило королю Фердинандові відтяти кілька непокірних йому голів.

Пізніше, коли переконалися, що нащадки Фердинанда більше вже не мають чого робити в Чехах, прийшла черга й до нещасної статуї. 8-го листопаду 1918 року її скинули з постаменту, хоча й протестував представник народного комітету пан Кирило Душка та одна бабуса, що навколішках молилася перед статуєю на початку отої цілої комедії скинення.

Дійшло при цьому до такого діалогу: „Ми — народний комітет“ — казав Кирило Душка. На це йому юрба відповіла: „А ми нарід, ми її скинемо“.

І скинули. Кожному щось дісталось від того. Жижковські хлопці одержали голову і шматок кридельця янголяткового, а я нагодою роздобув собі на спогад від одного, що там був, Маріїн святожар. На жаль багатьох зірок там уже бракувало.

Як я довідався з клерикальної газети, буде з приводу цього скинення провадитися розслідування бо, мовляв, Словакія цим невдоволена

і лається. Я беру всю вину на себе. Адреса моя така : Zizkov Jeromigova ul. C, 3, III р. Звертаю, одначе, увагу, що попадаю з бравнінга на 60 кроків, що 1907 року здобув у Амстердамі перший приз за бокс і що кожного скину сходами, а вони дуже круті.

Sapienti sat.

III

Амортів „Господь бог“ довго лежав запорошений у Петрика в винарні. Один поміщик дав за нього завдаток і не прийшов.

В звязку з цим між Амортом Властою і згаданим поміщиком виникло таке листування:

„Вельмишановний пане !

Звертаю Вашу увагу, що „Господь бог“ дуже порохом узявся. Терпить головним чином від того, що повітря винарні йому шкодить. Від тютюнового диму губить він усяку привабливість. Бронза падає з нього. З огляду на те, що Ви дали мені за нього завдаток, прошу Вас негайно його забрати і доплатити мені решту грошей. Власта Аморт“.

У відповіді було :

„Любий приятелю !

Я не пам'ятаю, щоб давав Вам завдаток за якогось там „Господа бога“. Ще 1907 року відступив від церкви. Я атеїст і передплачую „Вільну думку“ з 1906 року. Йосип Кокеш — землевласник в Малешіцях, біля Берна“.

І „Господь бог“ продовжував сумно дивитися на людей.

„Круціфікс“ — казав Аморт — „лихо мені з тим богом. Продав уже їх кілька дюжин, а тепер бачу, що „Господь бог“ падає в ціні. Вже ніхто його не бажає купувати“.

І минали дні в безнадійности. Тютюновий дим і справді не йшов на користь „Господу богів“. Почав він сивіти й плямуватися.

„Мушу „Господа бога“ нафарбувати — нічого не поробиш“ — сказав Аморт і купив сіро-зеленої фарби, що пасувала до сивизни „Господа бога“.

І знову минали дні смутні і невеселі для „Господа бога“. І нова фарба не допомогла „Господу богів“.

Порох і далі сідав на його сивизну. Імператор Вільгельм загубив кінжала, що ним він намагався проколоти чоловіка на хресті. Турецький султан втратив свій жаклиний вигляд, а Франц Йозеф дивився як йолоп — ніби живий був. Була це найліпша фігурка з усієї групи.

А коли стирали порошок з „Господа бога“, то Вільгельм втратив і свої історичні вуси. Виглядав так, ніби він пішов до голяра, а його там несподівано захопила революція.

Як я вже оповідав, дістав я у свою власність святожар зі статуї діви Марії, що стояла проти місця покарання чеських шляхтичів. Але всеж таки мені було шкода Амортowego „Господа бога“, що весь у поросі дуже сумував у винарні Петрика.

„Чуєш“ — сказав я — „чи не хтів би ти часом міняти „Господа бога“ на святожар діви Марії.

Він хвилинку дивився здивовано на мене, а вкінці сказав „Добре“.

Отже я маю тепер „Господа бога“, а Аморт святожар діви Марії і обидва ми задоволені.

Якщо хтось має сумнів, то я заявляю, що все це вигадана історія.

А коли б і була правдивою, то мені і Амортіві цілком однако-вісінько.

З чеської переклав, Б. Наміс

ЛЮБЛЮ

І. Багрянний

Люблю —

виходить вранці на могилу

Й стріляти просто в синю далечінь...

Люблю, що тут і постріли безсилі

І не почути, скільки не кричи!

Безмежнє шир...

Які барвисті груди

Спокійної праматінки - землі...

Мені уклін дротяні перегуди,

Мені привіт підхмарні журавлі.

Стовпи — гонці далекої культури

Тікають звідси шляхом в білий світ;

На їхню арфу вітер трубадурить

На їхню арфу — вітер троглодит...

Такий він славний — розбишака вітер, —

Такий у мене милий трубадур:

Порозгоняв геть чисто всенькі звіти,

Перемішав відгомони культур.

А потім тихо лащитьєся на груди...

А сонце просто босє по землі...

Мені уклін дротяні перегуди,

Мені привіт підхмарні журавлі.

Люблю —

виходить вранці на могилу

Й стріляти просто в синю далечінь...

Люблю, що тут і постріли безсилі

І не почути, скільки не кричи!